

บทที่ 10

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการเจรจาการค้ารอบปัจจุบันขององค์การการค้าโลก อันได้แก่รอบโดฮา (Doha Development Agenda) ไม่สามารถบรรลุการเจรจาได้ เพราะมีข้อขัดแย้งมากมายระหว่างประเทศสมาชิก ปัญหาเหล่านี้ทำให้ประเทศแกนหลักๆ ขององค์การการค้าโลก เห็นว่าควรจะไปเจรจานอกรอบพหุภาคี ดังนั้นจึงเกิดการเจรจาหลายรูปแบบทั้งความตกลงทวิภาคี ความตกลงเอฟทีเอ และความตกลงภูมิภาค นิยม ซึ่งการดำเนินยุทธวิธีดังกล่าวเป็นแผนการแบ่งแยกและปกครอง (divide and conquer) ของประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อสลายตัวของกลุ่มประเทศที่มีพลังหลายๆ กลุ่มในองค์การการค้าโลก เช่น กลุ่ม 21 ของประเทศกำลังพัฒนา การหันไปจับคู่เจรจาเป็นรายประเทศ จะทำให้การเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศคู่ค้ากระทำได้ง่ายขึ้น มากกว่าการวิจิเจรจาในกรอบพหุภาคี

เชื่อได้ว่าในที่สุด พันธกรณีการค้าการลงทุนระหว่างประเทศที่กำหนดขึ้นภายใต้ความตกลงนอกองค์การการค้าโลกเหล่านั้น จะถูกผนวกเข้าสู่ระบบพหุภาคีในที่สุด ประเด็นที่ต้องคิดคือการเจรจาแบบนี้จะมีผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาอย่างเช่นประเทศไทยอย่างไร ซึ่งการเจรจานอกรอบความตกลงพหุภาคีดังเช่นความตกลงทีพีพี อาจจะไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยเลย เพราะประเทศคู่เจรจาที่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นประเทศคู่ค้าที่มีอำนาจต่อรองสูงกว่าไทยมาก ประเทศเหล่านั้นสามารถปรับเปลี่ยนนโยบาย ทำที่ รวมทั้งกำหนดข้อเสนอใดที่ไทยไม่อาจปฏิเสธได้

ความตกลงทีพีพีมีการเจรจามาแล้วทั้งสิ้น 19 รอบ และยังไม่แน่ว่าจะสามารถสรุปการเจรจาเป็นที่ยุติได้ โดยประเด็นที่ทำให้การเจรจาไม่อาจได้ข้อสรุป ได้แก่ การค้าสินค้าเกษตร ทรัพย์สินทางปัญญา และการลงทุน การเข้าร่วมในความตกลงทีพีพียังมีความมาขัดเจนในทางกฎหมายในหลายประเด็น เช่น ปัญหาความเชื่อมโยงของความตกลงเขตการค้าเสรีกับแกตต์/องค์การการค้าโลก และความสัมพันธ์ระหว่างเขตการค้าต่างกลุ่มกัน ซึ่งหากไทยเข้าร่วมในความตกลงทีพีพี ก็จะทำให้เกิดปัญหาในนิติสัมพันธ์ระหว่างความตกลงดังกล่าวกับความตกลงเอฟทีเอที่ประเทศไทยทำกับประเทศอื่นๆ และในทางกลับกันก็จะก่อให้เกิดปัญหาความเกี่ยวพันระหว่างความตกลงทีพีพี กับความตกลงเอฟทีเอที่ประเทศสมาชิกอื่นทำกับประเทศอื่นด้วย ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2

อนึ่ง ผลกระทบจากความตกลงทีพีพีที่จะมีผลกระทบต่อประเทศไทย (ตารางที่ 10.1) ในด้านที่เป็นประโยชน์ ความตกลงทีพีพีจะช่วยทำให้เกิดการค้าเสรีที่ปราศจากอุปสรรค เพิ่มโอกาสในการขยายตลาดส่งออกไปในประเทศที่เป็นคู่ค้าสำคัญของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา สำหรับสินค้าที่ไทยไม่มีศักยภาพในการผลิต การค้าเสรีภายใต้ความตกลงทีพีพีจะช่วยผู้ผลิตในประเทศให้สามารถนำเข้าสินค้าหรือวัตถุดิบในราคาที่ต่ำลง ช่วยประหยัดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ การเข้าร่วมในความตกลง ทีพีพีจะช่วยทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้า ในปัจจุบัน ผู้ประกอบกิจการของไทยมีการฮั้วมีการรวมกลุ่มกัน ไม่ได้แข่งขันกันอย่างจริงจัง เกิดปัญหาการครอบงำตลาด ไม่เกิดประโยชน์กับผู้บริโภค หากเปิดให้มีการแข่งขันจากต่างชาติ

จะเป็นผลดีต่อผู้บริโภค ทำให้สินค้ามีคุณภาพมากขึ้น แต่ราคาลดลง¹ นอกจากนี้ เมื่อสินค้านำเข้ามีคุณภาพมาตรฐานสูงขึ้น ก็จะทำให้ผู้ประกอบการในประเทศต้องปรับปรุงยกระดับมาตรฐานการผลิตของตนด้วย² ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการแข่งขันของประเทศโดยรวม

ในด้านสิ่งแวดล้อม การเปิดเสรีการค้าและบริการ (trade and services) จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย โดยเฉพาะการเปิดเสรีให้กับบริษัทต่างชาติที่มีศักยภาพในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น มีเทคโนโลยีเรื่องการจัดการน้ำเสีย และกำจัดของเสีย เป็นต้น³ และเนื่องจากความตกลงที่พีพีพีมีความมุ่งหมายให้ประเทศสมาชิกยกระดับการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีมาตรฐานที่เท่าเทียมกัน ประเทศไทยจะสามารถดึงเงินทุนจากต่างชาติเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น ทำให้ประชาชนได้รับสินค้าและบริการที่หลากหลาย และมีคุณภาพสูงขึ้น แต่ในทางกลับกัน การยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อม จะบีบให้ผู้ผลิตไทยต้องปรับปรุงคุณภาพสินค้า ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่สูงขึ้น เพิ่มต้นทุนการผลิตและกระทบต่อศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลก⁴ นอกจากนี้ การที่ประเทศที่มีความสามารถในการแข่งขันเรียกร้องให้ประเทศคู่เจรจายกระดับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น ก็อาจเป็นเหตุผลเพื่อการกีดกันทางการค้าได้⁵

การเปิดเสรีทางการค้านำไปสู่การผูกขาดตัดตอน การรวมหัวกันระหว่างผู้ผลิตในลักษณะฮั้วกัน หรือทำให้เกิดพฤติกรรมใดๆ ที่เป็นการบิดเบือนระบบตลาดเสรี เช่น การกระทำของผู้ประกอบการข้ามชาติขนาดใหญ่ ที่มีผลต่อการแข่งขันในตลาด เป็นต้น การเปิดเสรีการค้าและการลงทุน โดยไม่มีกฎกติกาใดๆ มากำกับ อาจจะเป็นช่องทางให้ผู้ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ โดยเฉพาะบริษัทข้ามชาติ ที่เพียบพร้อมด้วยทุนและเทคโนโลยีใช้กลวิธีการค้าที่เป็นการจำกัดการแข่งขันผูกขาดธุรกิจ อันจะทำให้ผลประโยชน์ของนโยบายของรัฐว่าด้วยการเปิดเสรีทางการค้าที่ประชาชนควรได้รับ ตกได้กับผู้ประกอบการที่มีพฤติกรรมในการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมเหล่านั้น

การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญที่สุดหัวข้อหนึ่งของการเจรจาความตกลงที่พีพีพี เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศผู้นำการเจรจาอย่างสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น สหรัฐเรียกร้องให้ประเทศคู่ค้าคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาตามหลักการที่เรียกว่า “ทริปส์พลัส” (TRIPS-plus) ซึ่งความตกลงเอฟทีเอที่สหรัฐทำกับประเทศต่างๆ ต่างก็กำหนดหลักการที่คล้ายกัน ประเทศคู่ค้าจะต้องคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐในระดับที่สูงกว่ามาตรฐานของความตกลง

¹ สัมภาษณ์ นายบัณฑิต วงศ์สีลโชติ ประธานคณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย วันที่ 15 สิงหาคม 2557

² สัมภาษณ์ คุณสุกัญญา ใจชื่น คณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย วันที่ 24 สิงหาคม 2557

³ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักบริการการค้าและการลงทุน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ วันที่ 8 ตุลาคม 2557

⁴ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วันที่ 16 กันยายน 2557

⁵ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักบริการการค้าและการลงทุน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ วันที่ 8 ตุลาคม 2557

ลงทริปส์ (TRIPS) ซึ่งวิธีการเช่นนี้จะช่วยสหรัฐให้สามารถปรับปรุงมาตรฐานระหว่างประเทศเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ให้มีระดับการคุ้มครองสูงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ระบบทรัพย์สินทางปัญญาที่เสนอโดยความตกลงทีพีพี จะเป็นประโยชน์น้อยมากสำหรับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย⁶ ดังที่วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 3, 4 และบทที่ 5 ความตกลงทีพีพีกำหนดให้มีการคุ้มครองพันธุ์พืชโดยระบบสิทธิบัตร และโดยระบบกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชตามอนุสัญญาบูโปพ ฉบับปี ค.ศ. 1991 ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากระบบการคุ้มครองดังกล่าว คือ บริษัทเกษตรกรรมรายใหญ่ และบริษัทเมล็ดพันธุ์ ส่วนเกษตรกรรายย่อยจะได้รับประโยชน์จากระบบดังกล่าวก็ในฐานะผู้บริโภคสินค้า ซึ่งก็เป็นการบริโภคในบริบทและภายใต้เงื่อนไขของการผูกขาดเมล็ดพันธุ์โดยบริษัทขนาดใหญ่ จากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรไทยในปัจจุบันมักจะถูกชักจูงด้วยวิธีการตลาดต่างๆ ให้เปลี่ยนมาใช้เมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์ขึ้นใหม่ เช่น ข้าวพันธุ์ กข 49 ที่เกษตรกรใช้กันอยู่ ก็เป็นพันธุ์ปรับปรุงขึ้น ที่มีราคาสูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายเคมีภัณฑ์ในราคาที่สูงด้วย⁷ ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ทำนาโดยเกษตรกรอินทรีย์ ที่ไม่ใช้สารเคมี หากแต่ใช้สมุนไพรธรรมชาติ เช่น สะเดา บอระเพ็ด ฯลฯ และที่ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ จะมีต้นทุนการผลิตที่ไม่สูง เกษตรกรในกลุ่มหลังนี้จะไม่ได้รับผลกระทบหากมีการผูกขาดเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร⁸

ระบบทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ความตกลงทีพีพี จะมีผลกระทบต่อเกษตรกรในการเก็บรักษาและแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์เพื่อการเพาะปลูก ซึ่งถือเป็นจารีตและวัฒนธรรมการเกษตรที่ดำรงมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ การเข้าถึงและใช้เมล็ดพันธุ์พืชโดยเกษตรกรก็อาจถูกจำกัดโดยกลไกอื่น เช่น การใช้เทคโนโลยีบางประเภท และรวมทั้งการใช้สัญญาเป็นข้อผูกพัน

ความตกลงทีพีพีจะส่งเสริมการค้าการลงทุนเสรีด้านการเกษตร ซึ่งจะมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจการเกษตรของไทย จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิต เกษตรกรรายย่อยจะสูญหายไป เพราะไม่สามารถแข่งขันกับอุตสาหกรรมการเกษตรขนาดใหญ่ได้ เกษตรกรรายใหญ่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เกิดระบบอุตสาหกรรมเกษตรรายใหญ่ที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งออก นอกจากนี้ จะก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรต่างๆ เกิดปัญหาการเข้าถึงและการกระจายผลประโยชน์ของทรัพยากร เช่น เกิดปัญหาการใช้และจัดการน้ำ เกิดการผูกขาดการถือครองที่ดินทำกิน และปัญหาการจัดสรรสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร เป็นต้น⁹

ความตกลงทีพีพียังจะทำให้เกิดระบบการเกษตรเชิงเดี่ยวที่มีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพได้ 3 ลักษณะด้วยกัน **ลักษณะแรก** ส่งเสริมและเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติทางการเกษตร ก่อให้เกิดการเกษตรเชิงเดี่ยว **ลักษณะที่สอง** ลดความหลากหลายของพืชที่ทำการเพาะปลูก ทำให้ความหลากหลาย

⁶ สัมภาษณ์ นายบัณฑิต วงศ์สลิขิต ประธานคณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย วันที่ 15 สิงหาคม 2557

⁷ สัมภาษณ์นายมานะ เครือโสม เกษตรกรทำนาข้าว อำเภอชาติ จังหวัดปราจีนบุรี วันที่ 27 เมษายน 2557

⁸ สัมภาษณ์คุณสมพร โพธิ์แก้ว เกษตรกรทำนาข้าว อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี วันที่ 26 มิถุนายน 2557 และคุณสุรัตน์ เกิดฉ้วน เกษตรกรทำนาข้าว อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี วันที่ 26 มิถุนายน 2557

⁹ สัมภาษณ์ รศ.ดร.ประภาส ปันตบแต่ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 มิถุนายน 2557

ทางพันธุกรรมลดลง และลักษณะที่สาม ส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิต และเคมีภัณฑ์การเกษตรที่เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันเกษตรกรไทยใช้เคมีภัณฑ์ในปริมาณมากอยู่แล้ว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม¹⁰ การยอมรับพันธกรณีความตกลงทีพีพี จะส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์เพื่อการเกษตรขนาดใหญ่ ที่จำเป็นต้องใช้เคมีภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงควบคู่ไปด้วย อันได้แก่ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืช ฯลฯ การใช้เคมีภัณฑ์เหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อพืช และสิ่งมีชีวิตต่างๆ โดยเป็นผลกระทบต่อระบบนิเวศที่ปราศจากขอบเขต และไม่อยู่ในวิสัยที่จะควบคุมได้

ความตกลงทีพีพีไม่มีหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ในทางตรงกันข้ามกลับสร้างหลักการที่เป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ การเข้าร่วมในความตกลงทีพีพี ที่มีพันธกรณีให้ใช้ระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามแนวทางของสหรัฐ ยังจะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อนโยบายการค้าและการส่งเสริมเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของไทย ไทยจะถูกปิดกั้นโอกาสที่จะใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อรับรองสิทธิของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มผู้ผลิตสินค้าในชุมชน

การคุ้มครองข้อมูลผลการทดสอบทางยาและเคมีภัณฑ์การเกษตร ตามความตกลงทีพีพี จะทำให้เกิดการผูกขาดตลาดยา ตลาดเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร เนื่องจากพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่อาจรับขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ยาหรือเคมีภัณฑ์ดังกล่าว โดยอาศัยข้อมูลผลการทดสอบของบริษัทต้นตำรับ นอกจากนี้ ประเทศไทยจะต้องเปิดตลาดให้กับสินค้าและเมล็ดพันธุ์จีเอ็มโอ โดยรัฐไม่อาจใช้มาตรการใดเพื่อปกป้องสุขภาพและเพื่อคุ้มครองประชาชนผู้บริโภค

บทการลงทุนในความตกลงทีพีพี จะเปิดโอกาสให้บริษัทต่างชาติเข้าถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติของไทยได้อย่างเสรี บริษัทเกษตรกรรมข้ามชาติอาจเข้ามาทำนา ประกอบธุรกิจการเกษตร ได้อย่างเท่าเทียมกันกับคนสัญชาติไทย รวมทั้งเข้ามาประกอบธุรกิจในสาขาที่ไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะแข่งขัน หรือในกิจการที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะหรือความมั่นคงของประเทศ เช่น ธุรกิจด้านเมล็ดพันธุ์ ด้านการเพาะขยายและปรับปรุงพันธุ์พืช เป็นต้น นอกจากนี้ การยอมรับให้มีการใช้กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนกับรัฐ (investor-to-state dispute settlement) จะเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติฟ้องรัฐโดยผ่านกลไกอนุญาโตตุลาการ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ (sovereignty) ในอันจะกำกับควบคุมธุรกิจ และปกป้องผลประโยชน์สาธารณะและสุขภาพของประชาชน

¹⁰ สัมภาษณ์นายสุรย์ พรหมสูงวงศ์ เกษตรกรทำนาข้าว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมวันที่ 8 มิถุนายน 2557 และนายฉัญญสิทธิ์ ยอดศรีโสภณ เกษตรกรทำนาข้าวอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมวันที่ 8 มิถุนายน 2557

ตารางที่ 10.1 สรุปผลกระทบของความตกลงทีพีพีที่มีต่อประเทศไทย

ประเด็น	ประโยชน์ต่อประเทศไทย	ผลกระทบต่อประเทศไทย
ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของความตกลงทีพีพี	- ช่วยทำให้เกิดการค้าเสรีที่ปราศจากอุปสรรค - เพิ่มโอกาสในการขยายตลาดส่งออกไปในประเทศที่เป็นคู่ค้าสำคัญของไทย - ช่วยผู้ผลิตในประเทศให้สามารถนำเข้าสินค้าหรือวัตถุดิบในราคาที่ต่ำลง - ช่วยประหยัดต้นทุนการผลิต - ทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้า - บังคับให้ผู้ประกอบการในประเทศต้องปรับปรุงยกระดับมาตรฐานการผลิตของตน	- นำไปสู่การผูกขาดตัดตอน การรวมหัวกันระหว่างผู้ผลิตในลักษณะฮั้วกัน หรือทำให้เกิดพฤติกรรมใดๆ ที่เป็นการบิดเบือนระบบตลาดเสรี - เปิดช่องให้ผู้ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่กระทำการจำกัดการแข่งขันและผูกขาดธุรกิจ - ก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค - ประเทศไทยต้องรับพันธกรณีในลักษณะต่างๆ ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป
ด้านสิ่งแวดล้อม	- เปิดเสรีให้กับบริษัทต่างชาติที่มีศักยภาพในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาดำเนินการ - ดึงเงินทุนจากต่างชาติเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น	- เพิ่มต้นทุนการผลิตและกระทบต่อศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลก - ก่อให้เกิดการกีดกันทางการค้า โดยผ่านมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม
การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา	- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา - ส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยี - ทำให้เกิดการลงทุนในสาขาที่ประเทศไทยขาดแคลน	- ทำให้ต้องรับหลัก “ทริปส์พลัส” (TRIPS-plus) ยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ให้สูงขึ้น - ก่อให้เกิดการผูกขาดยา เมล็ดพันธุ์ และสารเคมีทางการเกษตร - มีผลกระทบต่อเกษตรกรในการเก็บรักษาและแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ - ลดความหลากหลายของพืชที่ทำการเพาะปลูก - ขาดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาฉกฉวยทรัพยากรพันธุกรรม - ระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะไม่ส่งเสริมเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น - การคุ้มครองข้อมูลผลการทดสอบทางยาและเคมีภัณฑ์การเกษตร จะทำให้เกิดการผูกขาดตลาดยา ตลาดเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร - ส่งเสริมการใช้เคมีภัณฑ์ที่มีผลกระทบต่อพืช สิ่งมีชีวิต และระบบนิเวศน์

ประเด็น	ประโยชน์ต่อประเทศไทย	ผลกระทบต่อประเทศไทย
ด้านการลงทุนและการค้าบริการ	- ส่งเสริมการค้าการลงทุน ในสาขาที่ไทยขาดแคลน - สร้างความร่วมมือกับต่างประเทศทำการรักษาสภาพแวดล้อม - ก่อให้เกิดการแข่งขันในตลาด	- เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิตไปสู่การเกษตรเชิงเดี่ยว - เกษตรกรรายย่อยจะสูญหายไป - เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร - เกิดปัญหาการเข้าถึงและการกระจายผลประโยชน์ของทรัพยากร - เปิดตลาดให้กับสินค้าและเมล็ดพันธุ์จีเอ็มโอ โดยรัฐไม่อาจใช้มาตรการใดเพื่อปกป้องสุขอนามัยและเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค - เปิดเสรีให้บริษัทเกษตรกรรมข้ามชาติเข้ามาประกอบธุรกิจการเกษตร - ยอมรับกลไกระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนกับรัฐ (investor-to-state dispute settlement) ที่เปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติฟ้องรัฐโดยผ่านกลไกอนุญาโตตุลาการ ส่งผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า หากประเทศไทยเข้าร่วมในความตกลงทีพีพี อาจจะก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการอนุรักษ์คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศทำการรักษาสภาพแวดล้อม ความตกลงทีพีพีจะก่อให้เกิดการแข่งขันในตลาด โดยเฉพาะในตลาดที่ได้รับการปกป้องโดยมาตรการกีดกันทางการค้า ซึ่งรวมถึงการยกเลิกมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมบางประการ ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า แต่ในทางตรงกันข้าม ความตกลงทีพีพีจะเปิดโอกาสให้นักลงทุนของประเทศสมาชิกอื่น ทำทนายอำนาจของรัฐบาลไทยในการออกนโยบายและกฎระเบียบ ที่มีผลกระทบต่อการประกอบกิจการการลงทุน รวมทั้งฟ้องร้องรัฐบาลไทยภายใต้กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน เพื่อให้ยกเลิกหรือนำมาใช้ซึ่งกฎระเบียบข้อบังคับด้านสิ่งแวดล้อม

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเข้าร่วมในความตกลงทีพีพีดังนี้

- 1) หากได้เข้าร่วมในการเจรจา ประเทศไทยควรเรียกร้องให้มีการให้การปฏิบัติที่เป็นพิเศษและแตกต่าง (Special and Differential Treatment) ในฐานะที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งขอให้สิทธิผ่อนผันในเรื่องกรอบเวลาของการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทีพีพี
- 2) ประเทศไทยควรจะร่วมกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นแก้ไขข้อ 24 ของเกดต์ เพื่อไม่ให้สิทธิพิเศษในด้านอื่นๆ ที่เจรจากันภายใต้กรอบความตกลงเอฟทีเอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้าบริการ การลงทุนข้ามชาติ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ ฯลฯ มีผลขยายไปสู่ประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกที่มีได้เป็นคู่สัญญาแห่งความตกลงการค้าเสรีด้วย

- 3) ประเทศไทยควรพิจารณาอย่างรอบคอบว่า ควรจะยอมรับพันธกรณีในบทการลงทุนตามที่มีการเจรจากันอยู่ในความตกลงที่พีพีหรือไม่ สิ่งที่ไทยควรตระหนักคือ พันธกรณีการลงทุนดังกล่าวได้ถูกปฏิเสธในการเจรจาพหุภาคีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความตกลงการค้าระหว่างประเทศ ความตกลงเอ็มเอไอ และรวมทั้งในการเจรจาพหุภาคีขององค์การการค้าโลก ซึ่งประเทศที่ปฏิเสธและคัดค้านการเปิดเสรีการลงทุนดังกล่าวจำนวนมากก็เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวกับการลงทุนระหว่างประเทศ และเหตุที่ประเทศเหล่านั้นปฏิเสธพันธกรณีด้านการลงทุนดังกล่าวก็เนื่องจากผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประเทศในในฐานะที่เป็นประเทศผู้รับการลงทุนนั่นเอง
- 4) หากประเทศไทยจะยอมรับพันธกรณีด้านการลงทุน การเปิดเสรีการลงทุนควรจะกระทำในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ไม่ควรจะเป็นการเปิดเสรีการลงทุนแบบสมบูรณ์แบบดังเช่นที่มีการเสนอกันในความตกลงที่พีพี โดยเฉพาะอย่างยิ่งไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะยอมรับกฎเกณฑ์เรื่องการเข้าถึงตลาด (market access) เรื่องการคุ้มครองการลงทุน คำนิยาม “การลงทุน” ควรจะจำกัดอยู่เฉพาะการลงทุนโดยตรงเท่านั้น ไม่ควรรวมถึงการลงทุนระยะสั้น การลงทุนในหลักทรัพย์ (portfolio investment) และทรัพย์สินทางปัญญาด้วย นอกจากนี้ ประเทศไทยสมควรปฏิเสธที่จะใช้กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนเอกชนกับรัฐ
- 5) ระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เสนอในร่างความตกลงที่พีพีจะไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย หากแต่จะก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้านดังที่กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยจึงควรยอมรับพันธกรณีเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะเพียงที่มีอยู่ในปัจจุบันภายใต้ความตกลงทริปส์เท่านั้น ดังเช่นที่ปรากฏในความตกลงเอฟทีเอระหว่างออสเตรเลียกับประเทศไทยที่กำหนดให้ประเทศคู่สัญญาเคารพทบทบัญญัติในความตกลงทริปส์และความตกลงพหุภาคีด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเทศคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นภาคี รวมทั้งให้มีความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างกัน
- 6) แม้การสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับประเทศไทย แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพอธิปไตยซึ่งกันและกันระหว่างประเทศคู่เจรจา ประเทศไทยควรจะมีการประเมินผลกระทบผลกระทบของความตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ที่ประสงค์จะเข้าร่วม อย่างรอบคอบในทุกๆ ด้าน โดยอาจจะต้องพิจารณาถึงทางเลือกที่เหมาะสมอื่นๆ ประกอบกันด้วย เช่น เช่น เสร็จจากการค้าพหุภาคีภายใต้องค์การการค้าโลก เสร็จจากการค้าในลักษณะภูมิภาคนิยม หรือทวิภาคีกับประเทศที่มีสถานะทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน เป็นต้น
- 7) ความตกลงเอฟทีเอและความต่างการค้าเสรีต่างๆ เช่น ความตกลงที่พีพี มักจะเนื้อหาที่กว้างขวางผูกพันประเทศไทยในระยะยาว อีกทั้งยังมีผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยแห่งรัฐในหลายประการ ดังนั้น ขั้นตอนและรายละเอียดการเจรจาต่างๆ ควรจะต้องกระทำอย่างโปร่งใส เปิดเผยต่อสาธารณชน เปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย โดยจัดรับฟังความคิดเห็นสาธารณะต่อกรอบการเจรจา และปฏิบัติตามข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรจะต้องพิจารณาการพิจารณาเห็นชอบของรัฐสภา¹¹

¹¹ สัมภาษณ์ รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 มิถุนายน 2557

- 8) รัฐบาลไทยควรปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและกลไกการเจรจา ให้สามารถเชื่อมโยงประสานการเจรจาในทุกเวทีที่เกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาในระดับพหุภาคี ทวิภาคี และภูมิภาคนียมรวมทั้ง WTO, WIPO, FAO, ASEAN และ FTA ให้มีการประสานสอดคล้องกันในทุกกรอบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ข้อเสนอจุดยืนการเจรจาของไทยในประเด็นต่างๆ มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงไปในทิศทางเดียวกัน
- 9) หากประเทศไทยไม่มีมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด ก็จะทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมใน 2 ลักษณะ **ลักษณะแรก** เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไป **ลักษณะที่สอง** เกิดมลภาวะอันเนื่องมาจากการกระบวนการผลิต การใช้สารเคมี หรือสารพันธุกรรมดัดแปลง¹² ดังนั้น ประเทศไทยควรมุ่งมั่นดำเนินการตามพันธกรณีที่ไทยมีอยู่ตามการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 และความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดำเนินการค้าเสรีต้องไม่ทำให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอ่อนแอลง
- 10) ควรยกระดับคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผ่านพันธกรณีความตกลงการค้าเสรี ควรจะอยู่บนพื้นฐานของปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยเป็นภาคี โดยยึดมั่นในหลักการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ไม่ผ่อนปรนการบังคับใช้ เพื่อผลประโยชน์ด้านการค้าและการลงทุน¹³ นอกจากนี้ ยังควรเสนอให้กำหนดหลักการที่ชัดเจนไว้ในความตกลงการค้าเสรีว่า การปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ถือเป็นอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษี (non-tariff barrier) และไม่เป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิของนักลงทุนที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้ความตกลง
- 11) ประเทศไทยควรปรับปรุงการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการดำเนินงานตามอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาระหว่างประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนหลายฉบับ จึงจำเป็นต้องดำเนินการเตรียมการด้านกฎหมายและมาตรการรองรับให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น¹⁴ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยพันธกรณีของความตกลงการค้าเสรี เช่น ความตกลงทีพีพี โดยนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ควรดำเนินการได้แก่¹⁵

¹² สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วันที่ 16 กันยายน 2557

¹³ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักบริการการค้าและการลงทุน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ วันที่ 8 ตุลาคม 2557

¹⁴ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วันที่ 16 กันยายน 2557 และสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักบริการการค้าและการลงทุน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ วันที่ 8 ตุลาคม 2557

¹⁵ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) รายงานการศึกษา โครงการจัดทำทำที่และแนวทางการดำเนินงานของไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อม

- การจัดทำและประกาศใช้กฎหมายความปลอดภัยทางชีวภาพ เพื่ออุดช่องโหว่ทางกฎหมาย และให้รัฐมีเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อกำกับดูแลสินค้าดัดแปลงพันธุกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
 - ส่งเสริมการใช้ “สินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” ในหน่วยงานของภาครัฐ
 - ส่งเสริมภาคเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์ การผลิตพลังงานหมุนเวียน และการผลิตที่ประหยัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
 - ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการขยายตัวทางการค้าการลงทุนและเศรษฐกิจในประเทศที่มีต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความต้องการใช้พลังงานในกระบวนการผลิต และการเพิ่มขึ้นของต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม
 - สนับสนุนภาคเอกชน เกษตรกรและประชาชน ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การควบคุมการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ และการปรับตัวต่อความเสี่ยงของคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การให้เงินสนับสนุนการพัฒนาและวิจัย
 - ออกแบบมาตรการควบคุมมลพิษและก๊าซเรือนกระจกรูปแบบใหม่ เช่น มาตรการภาษีมลพิษ มาตรการลดก๊าซเรือนกระจกโดยใช้กลไก Cap-and-Trade มาตรการค่าธรรมเนียมบรรจุภัณฑ์ และมาตรการค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์
 - สนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานขนาดใหญ่ไปยังโรงงานขนาดเล็ก
 - ยกกระดับความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน องค์กรทางวิทยาศาสตร์ ชุมชนในท้องถิ่น ในการแก้ปัญหาที่ผิดกฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและผลผลิตจากพืชป่า และส่งเสริมวัฒนธรรมที่ช่วยปรับปรุงการจัดการห่วงโซ่อุปทาน
- 12) ประเทศไทยควรมีนโยบายกระจายผลประโยชน์จากการเปิดเสรีการค้าระหว่างประเทศ ไปยังกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยกำหนดมาตรการป้องกันเยียวยาผลกระทบให้กับผู้ผลิตภายในประเทศ โดยอิงกับมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ภาคเอกชนต้องเสียโอกาสในการแข่งขัน โดยมีการชดเชยความเสียหายให้อย่างเป็นธรรม รวมทั้งให้การสนับสนุนทางการเงินในการยกระดับความสามารถในการผลิต สร้างศักยภาพการแข่งขัน ตลอดจนช่วยปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจ¹⁶
- 13) ระบบการแข่งขันเสรีจะมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีพลังการต่อรองจากระดับล่างของสังคม ซึ่งขณะนี้กลุ่มผลประโยชน์ระดับรากหญ้ายังขาดอำนาจการต่อรอง ในเรื่องที่เป็นผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับตนเอง รัฐจึงควรมีนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยผลิตสินค้าเกษตรที่มีความถนัด รวมทั้งการปรับปรุงพันธุ์พืช รมรณงค์ดการใช้เคมีภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ด้วยการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ ข้าวพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม เป็นต้น นอกจากนี้ ควรสร้างตลาดเพื่อรองรับการซื้อขายในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความมั่นคงทาง

¹⁶ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วันที่ 16 กันยายน 2557

อาชีพ และความมั่นคงทางอาหาร ควรให้การสนับสนุนให้เกิดกลุ่มเกษตรกรขนาดย่อมที่ปลูกข้าวที่มีคุณภาพ มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน¹⁷

14) รัฐบาลควรดำเนินมาตรการต่อไปนี้ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน¹⁸

- กำกับควบคุมการโฆษณาชวนเชื่อเกี่ยวกับปุ๋ยและเคมีภัณฑ์ โดยอาจจัดตั้งกองทุนเพื่อรณรงค์เรื่องนี้อย่างจริงจัง ในลักษณะเดียวกันกับกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- จัดทำสื่อโฆษณาเพื่อให้ความรู้และปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของเกษตรกรชาวนาเกี่ยวกับผลกระทบของการทำนาที่ต้องพึ่งพิงสารเคมี ให้หันมาสนใจเกษตรอินทรีย์มากขึ้น
- วางแผนเกษตรกรรมภายในประเทศอย่างเป็นระบบ เช่น ระบบชลประทานต้องทำควบคู่กับการจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตร
- การปฏิรูปที่ดิน ควรเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกรยากจน โดยกำหนดวิธีการคัดเลือกเกษตรกรที่มีความตั้งใจทำการเกษตรอินทรีย์

¹⁷ สัมภาษณ์ รศ. ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 มิถุนายน 2557

¹⁸ สัมภาษณ์ นายเดชา ศิริภัทร มูลนิธิข้าวขวัญ จังหวัดสุพรรณบุรี วันที่ 26 มิถุนายน 2557